

Kulturdvalgets studietur til Holland 2.-5. oktober 2018

Indholdsfortegnelse

1	<i>Indledning</i>	1
2	<i>Tema: Biblioteker og Borgerservice</i>	2
2.1	School 7 i Den Helder	2
2.2	Openbare Bibliotheek i Amsterdam	4
2.3	Pakhuis de Zwijger i Amsterdam (medborgerskab og samskabelse)	6
3	<i>Tema: Smart City</i>	8
3.1	Amsterdam Smart City	8
4	<i>Tema: Kultur</i>	12
4.1	Vicekulturborgmester, Sjoerd Feitsma, i Leeuwarden	12
4.2	Legacy Leeuwarden 2018	14
5	<i>Tema: Stadion</i>	16
5.1	Hitachi Capital Mobility Stadion i Groningen	16
6	<i>Regnskab</i>	20
7	<i>Deltagerliste</i>	21

1 Indledning

Kulturdvalget var på studietur i Holland den 2. – 5. oktober 2018. Der var flere formål med studieturen:

- Få inspiration til udviklingen af ny politik for Biblioteker og Borgerservice i Aarhus Kommune, herunder til samarbejde med omgivelserne og medborgerskab
- Få inspiration til hvordan Aarhus Kommune kan arbejde videre med ”Smart City”-løsninger
- Hente inspiration til Aarhus Kommunes fortsatte arbejde med det varige aftryk, legacy, efter at have været Europæisk Kulturhovedstad i 2017 samt udveksle erfaringer med regionalt samarbejde med Leeuwarden og regionen Friesland, som er Europæisk Kulturhovedstad i 2018
- Undersøge andre former for station samt brugen heraf

2 Tema: Biblioteker og Borgerservice

I Aarhus Kommune er udviklingen af ny politik for Biblioteker og Borgerservice i gang, hvorfor dette tema fyldte meget på Kulturudvalgets studietur. Besøgene gav på forskellig vis inspiration til den nye politik, bl.a. i forhold til tilgængelighed for alle befolkningsgrupper og samarbejde med omgivelserne.

2.1 School 7 i Den Helder

Møde med direktør for School 7, Jacinta Krimp, som fortalte om bibliotekets samarbejde med omgivelserne og baggrunden for at have vundet titlen som Public Library of the Year 2018.

School 7 er netop blevet kåret som Public Library of the Year 2018. Public Library of the Year-prisen gives til et folkebibliotek, der enten er nybygget eller er indrettet i lokaler, som ikke tidligere har været brugt til bibliotek. Derudover vurderes ansøgerne på seks forskellige kriterier, der blandt andet fokuserer på, i hvor høj grad biblioteket tager højde for ny digital udvikling, den lokale kultur og bæredygtighed.

I forbindelse med at School 7 blev kåret til Public Library of the Year 2018 har direktør for School 7, Jacinta Krimp, udtalt:

"Helt fra starten har vi på School 7 haft en ambition om at blive "samfundets stue", og det har vi allerede succes med. Borgerne kommer på biblioteket for at læse, arbejde eller deltage i en forelæsning eller en workshop. Unge mennesker studerer i vores bibliotek, og nye hollandske borgere øver sig på sproget. Entusiastiske frivillige lærer børn om programmering, der bliver ofte læst højt for børn på biblioteket, og forfattere kommer og fortæller om deres bøger. Folk drikker kaffe i vores kaffehjørne, læser avisen og mødes til en snak. De er alle placeret under samme tag."

I samme forbindelse har Jucinta Krimp udtalt:

"Alle mennesker skal føle sig hjemme på vores bibliotek: Børn, voksne, seniorer, personer med migrationsbaggrund eller sprogunderskud. School 7 er et "tredje sted", hvor du ikke kun kan låne bøger, men også arbejde, læse, tage kurser eller deltage i aktiviteter. Du kan blive gift i det atmosfæriske teater eller fejre fødselsdag i Leescafé. Alt er muligt på School 7".

Kåringen til Public Library of the Year 2018 har givet School 7 meget omtale i fjernsyn, radio og andre medier. Det har givet borgerne en stor stolthed over deres bibliotek, og der er mange besøgende fra hele landet og internationale delegationer.

Biblioteket lægger stor vægt på interaktion med omgivelser og den lokale kultur, og det arbejder målrettet på at være tilgængeligt for alle befolkningsgrupper. Biblioteket har samarbejder med lokalsamfundet, herunder skolerne. Der er samarbejder med 80-90 procent af skolerne, som betaler et beløb pr elev for bibliotekernes aktiviteter.

Biblioteket er 85 % finansieret af kommunerne, og 15 % er egen indtægt fra for eksempel medlemskaber, idet borgerne betaler for medlemskab af biblioteket. Et medlemskab koster 45 euro om året for voksne, 10 euros rabat til pensionister og er gratis for børn. Der er desuden mulighed for at søge om reduceret pris eller gratis medlemskab.

Biblioteket flyttede ind i april 2016 efter mere end 10 års forhandlinger for at finde det nye sted til biblioteket. I 2014 blev der enighed om, at biblioteket som et led i byfornyelsen af centrum i Den Helder skulle ligge i centrum.

Biblioteket er bygget op omkring en gammel skole fra 1904, som stort set blev bevaret, og der er lavet en ny L-formet bygning udenom. Der er ca. 2600 nye kvadratmeter. Bøgerne er i den nye del, og teater, cafe, kontorer mv. er i den gamle skolebygning. Biblioteket er kendetegnet ved at mikse gammelt og nyt.

Besøget blev afsluttet med en rundvisning på biblioteket.

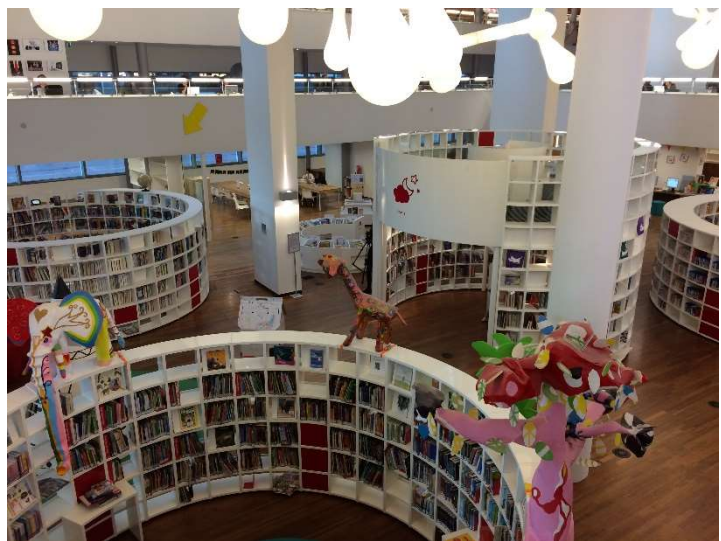
2.2 Openbare Bibliotheek i Amsterdam

Rundvisning og drøftelse med Maarten Lammers fra Openbare Bibliotheeks ledelsesteam omkring arbejdet med udsatte borgere og læsefærdigheder. Openbare Bibliotheek er Amsterdams hovedbibliotek og ligger centralt i byen. Herudover er der 27 filialer fordelt ud over byen.

Bibliotekets mission i samfundet

Amsterdams biblioteksvæsen ser sig selv som en social-kulturel institution i byen, som skal være tæt på borgerne. Derfor prøver de at have en filial pr. 30.000 indbyggere. Byen er imidlertid vokset med 100.000 indbyggere i de seneste 10 år, så det er en udfordring at følge med.

Demografien i byen ændrer sig også, blandt andet i takt med omdannelse af kvarterer og at der kommer stadigt flere udlændinge, både immigranter og udstationerede, til byen. Det medfører, at der potentielt er mange forskelligartede brugergrupper med varierende behov. Bibliotekets mission "at være til for alle amsterdammere" er derfor i udgangspunktet umulig, men de har fokus på at have stor diversitet i deres aktiviteter.

Biblioteket ser det som sin vigtigste opgave at hjælpe borgerne med at blive og forblive en del af samfundet, hvorfor de sætter kraftigt ind i forhold til manglende sprogfærdigheder og ordblindhed. Statistikken siger, at for eksempel i en særlig udsat sydlig bydel med ca. 200.000 borgere er 32 % helt eller delvist analfabeter. Det problem investerer biblioteket mange metodeudviklingsmidler i at komme til livs.

Generelt ser biblioteket det som yderst vigtigt, at det ikke bliver en ø i samfundet. Biblioteket vil gerne kuratere indhold og finde andre aktører og partnerskaber, der måske har bedre idéer, end de selv har – for eksempel i forhold til analfabetisme. Biblioteket har også en mission med at sikre livslang læring for alle amsterdammere, og det skal være et sted, hvor alle trygt kan diskutere og tilegne sig ny viden, hvilket brugerne har givet positiv respons på.

Brugerprofilen er som tidligere nævnt meget alsidig. Der er alt fra helt unge til pensionister. Ligesom på Dokk1 er der mange studerende på Openbare Bibliotheek. Dog er to grupper underrepræsenterede: De 18-25-årige, som ikke længere studerer, benytter typisk ikke biblioteket. Når de bliver forældre, kommer de tilbage. Derefter falder forældrene igen ud, når børnene bliver 10-12 år, og de selv stadig gør karriere.

Bekæmpelse af analfabetisme

Biblioteket har et program for børn og unge i flere trin for at komme analfabetismen til livs:

- Forældre læser højt
- "Bogstart": Når børn kommer til verden, får de en pakke med bøger og inspiration til brug
- Inspiration til læsning i skolerne - man læser med børnene
- Teater – mulighed for at skabe historier
- Digitale redskaber for 12-18-årige der mister interessen: En app hvor de virtuelt kan gå på opdagelse i biblioteket og lære om tilbuddene
- "Radio lab": Her kan børn lave radioprogrammer om sociale problemer. Børnene finder litteratur om emnet og diskuterer det, hvorefter de skriver en historie, som debatteres i radioprogrammet
- Lektiecafé med frivillige og betalt personale

Mange af disse tiltag sker allerede i skolerne, men lærerne kan finde inspiration på bibliotekerne, og bibliotekarer besøger skolerne.

Brugerbetaling

I forhold til det danske biblioteksvæsen er der den markante forskel, at der er brugerbetaling på de hollandske biblioteker. Det er lovbestemt, at voksne skal betale ca. 300 kr. årligt for et medlemskab, som så giver adgang til at låne. Medlemskabet forpligter i den forstand, at det knytter brugerne til biblioteket, men der ville være flere brugere, hvis det var gratis.

I Amsterdam er der 80.000 betalende medlemmer, og det årlige budget for biblioteksvæsenet i Amsterdam er 33 mio. euro. Antallet af besøgende børn er 100.000. Der har generelt været en lille nedgang i antallet af besøgende de seneste fem år. Det skyldes formentlig den faldende efterspørgsel efter at låne bøger, men også at Openbare Bibliotheek som besøgssted ikke længere har nyhedens interesse, som det var tilfældet i de første år. Det er dog en udvikling, Openbare Bibliotheek er meget opmærksomme på at vende.

2.3 Pakhuis de Zwijger i Amsterdam (medborgerskab og samskabelse)

Rundvisning og møde med direktør, Egbert Fransen, og projektleder, Quirine Winkler, for Pakhuis de Zwijger. Pakhuis de Zwijger er en tidligere lagerbygning, der er omdannet til kulturel organisation og har til formål at blive en uafhængig "platform" for byen og dens indbyggere. Der er stort fokus på medborgerskab og samskabelse.

Pakhuis de Zwijger er en NGO, der har til huse i et gammelt pakhus (deraf navnet), som blev reddet fra nedrivning og nu er en fredet bygning. Forskellige organisationer lejer sig ind i huset.

Pakhuis de Zwijger startede i 2006 som en platform for kreative virksomheder og byløsninger, der kunne handle om alt fra det sociale område til miljø og bæredygtighed. Der manglede steder i byen, hvor disse aktører kunne vise deres værker og idéer frem. Målet med pakhuset har også været, at borgerne skulle kunne søge samarbejdspartnere til at løse et givent problem.

Pakhuset rummer 5500 m² udstillingsplads samt kontorfaciliteter og en café. Der har gennem årene været i alt 80.000 deltagere i programmer og arrangementer, mens yderligere 30.000 har kigget med via livestreams. Deltagerne er aktive borgere, offentligt ansatte, politikere, erhvervsfolk, studerende, kunstnere og iværksættere. Aktiviteterne går på tværs af sektorer, hvorfor det også kan være svært at sikre offentlige midler. Der er således ingen fast offentlig finansiering af pakhuset, som er projektdrevet med dertil hørende ansøgninger om midler for et år ad gangen. Aktuelt har pakhuset fået EU-finansiering til et projekt, der skal løbe af stablen i 2020. Derudover har pakhuset modtaget små private donationer samt nogle gange lidt større summer fra interessenter som for eksempel boligselskaber.

Pakhuis de Zwijgers genstandsfelt og mission

Emnerne, som pakhuset beskæftiger sig med, er talrige: Cirkulær økonomi, migration, klimaændringer, big data, luftforurening, billige boliger, fattigdom, ensomhed, affald etc. Emnerne håndteres gennem forskellige typer af programmer: Dagsordenssætning, policy making, information, inspiration, at bringe forskellige mennesker sammen, videns- og erfaringsdeling, "co-designing", samskabelse etc. Det er særligt de komplekse urbane udfordringer, der fylder:

- Bæredygtig by - vand, energi, cirkularitet

- Smart city - teknologi, digitalisering
- Beskæftigelse - økonomi, uddannelse

De centrale spørgsmål, som aktørerne i Pakhuis de Zwijger stiller sig selv og hinanden er, i hvilken slags by har vi lyst til at bo, og hvem ejer byen?

Pakhuset tilbyder en faciliterende rolle for parterne, der kan lære at arbejde systematisk med emnerne. Pakhuset ser sig selv i midten af et innovationens økosystem, kaldet "double-triple helix", jf. tegning på billede, hvor Pakhuis de Zwijger er omgivet af sociale organisationer, borgere/neighborhood, vidensinstitutioner, store virksomheder, kommune/lokalstyre samt SMV'er/lokale virksomheder/iværksættere.

Europæisk innovationshovedstad

I 2016 blev Amsterdam valgt som Europæisk Innovationshovedstad, iCapital – en titel Aarhus aktuelt aspirerer til. Amsterdam kommune ønskede ikke at ansøge alene men allierede sig i en samskabelsesproces med pakhuset og andre NGO'er (for eksempel Amsterdam Smart City, Knowledge Lend og Var Society).

Pakhuis de Zwijger var i den forbindelse involveret i række aktiviteter:

- Deltagelse i konferencer rundt omkring i EU for at fortælle om erfaringerne.
- Byen fik præmiepenge, som blev brugt til projektet "Amsterdammers maak je stad", hvor pakhuset spillede en væsentlig rolle.
- Efter hovedstadsåret har pakhuset medvirket til "Wemakethe.city", en innovationsfestival i juni 2018, som foregik 300 forskellige steder i byen men med pakhuset som fysisk centrum. Festivalen gentages i 2019 under overskriften "Weownthe.city", hvor det nærliggende hovedbibliotek også vil være en central del.

Rundvisning

Efter oplægget og drøftelsen blev udvalget vist rundt i pakhuset, hvor der bl.a. var mulighed for at se auditorium og diverse maker spaces. For yderligere information, henvises til:

- <https://dezwijger.nl>
- <http://Wemakethe.city>
- <http://Weownthe.city>

3 Tema: Smart City

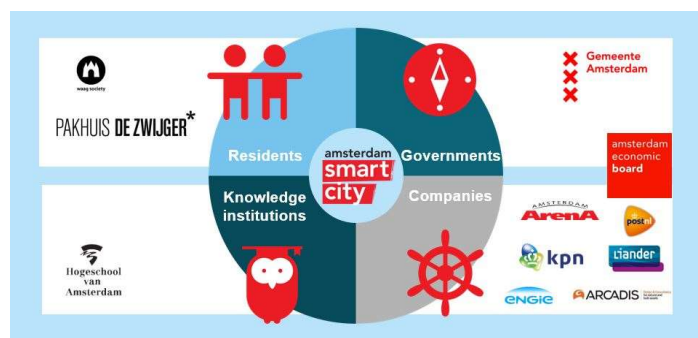
I 2016 fik Amsterdam titlen som Europæisk Innovationshovedstad, iCapital. Prisen skulle hjælpe byen med at opbygge en innovationsindsats for at forbedre måden, som folk lever og virksomheder arbejder på. Resultatet af iCapital var en styrkelse af den innovative partnerskabs- og samarbejdskultur, som er hele grundlaget for Amsterdams Smart City model.

3.1 Amsterdam Smart City

Møde med Amsterdam Smart City ved Cornelia Dinca og Boris van Hoytema for at høre om deres åbne tilgang til data og borgerinvolvering.

Organisering

Amsterdam Smart City er en netværksorganisation, der består af virksomheder, beboere, offentlige myndigheder og vidensinstitutioner. Smart City er med til at udfordre netværket til at teste innovative ideer og løsninger til byens problemer.

Vision

En by skal have en vision for, hvorfor byen ønsker at være en Smart City. Den skal også have både langsigtede mål, mål på den mellemlange bane og mere kortsigtede mål for at lykkes.

Amsterdam Smart City tror på en levende by, hvor det er godt for borgerne at leve og arbejde. De har fokus på seks forskellige temaer, hvor de samler forskellige organisationer for at starte innovative projekter sammen. De seks temaer er:

1. Den digitale by

Folk bliver mere forbundne, og teknologien bliver en del af vores daglige liv.

Eksempel på udfordringer:

En smart by er ikke kun et spørgsmål om teknologi. Det kræver helt sikkert også smarte borgere.

2. Energi

Bæredygtig energi er fremtiden.

Eksempel på udfordringer:

Hvordan ser fremtidens energi ud? Vil vi frembringe den derhjemme?

3. Mobilitet

Mobilitet og transport er afgørende for, at en by kan fungere korrekt.

4. Cirkulær by

Overgangen fra en lineær til en cirkulær økonomi betyder minimering af affald og forurening ved at reducere, genbruge og genbruge.

Eksempel på udfordringer:

30 % af bilerne i Amsterdam bliver brugt mindre end én gang om ugen. Skulle vi begynde at dele biler?

En husstand i Amsterdam producerer cirka 550 kg affald om året. Hvordan kan vi reducere og genanvende dette affald?

Klimaforandringer og stigende befolkningstæthed gør byen sårbar overfor ekstremt vejr. Hvordan kan vi holde fødderne tørre?

5. Styring og uddannelse

En smart by kan kun eksistere, når den er i stand til at tiltrække og bevare viden. Amsterdam er en vidensby med en række uddannelsesinstitutioner indenfor sine grænser. 40% af Amsterdams indbyggere er højere uddannede. CTO Innovation Team i Amsterdam kommune arbejder for at skabe innovation. Med 921 startups placeret i Amsterdam og eget Startup in Residence-program, udstyrer Amsterdam beslutningstagerne med smarte styringsværktøjer.

6. Borgere og liveability

For at holde Amsterdam liveable skal kommunen samarbejde med sine borgere.

Eksempel på udfordringer:

Amsterdam har en af de mest mangfoldige befolkninger i Europa. Hvordan bevarer vi en attraktiv og god by for alle?

Byens borgere lever længere. Hvordan kan vi garantere deres livskvalitet?

Sidste år bød Amsterdam velkommen til millioner af gæster. Kan byen forblive attraktiv for både turister og beboere?

Amsterdam Smart City arbejder ud fra tre principper om at arbejde fremtidssikret, innovativt – villighed til at eksperimentere, også for offentlige myndigheder – og samarbejdende på tværs af sektorer.

Smarte borgere

Smart City fokuserer mere på de smarte borgere og ikke kun på den smarte by. Det er borgerne, der kender byens eller lokalområdets behov og skal være med til at definere udfordringer og behov. Smart City har desuden etableret samarbejder med partnere, der er gode til borgerinddragelse som for eksempel Pakhus de Zwijger.

Smart City er for eksempel involveret i en gruppe, der hjælper med at lave redskaber til partnere, der arbejder med lokal borgerinddragelse. De laver værktøjskassen og klæder de lokale på til selv at arbejde videre hermed. Der er blandt andet lavet en platform, hvor borgerne kan stille forslag for deres lokalområde med henblik på, at de lokale politikere kan behandle disse forslag (De Stam van Vest).

Amsterdam Smart Citys "open data"-strategi har også fokus på borgerne. Et af de vigtigste mål er bedre offentlig service. De er proaktive i forhold til privacy, der sætter borgerne først. Det handler derfor ikke kun om compliance, men også om at give borgerne kontrollen over egne data og eget liv. GDPR er en gamechanger i forhold til opmærksomheden på privacy.

Smart City laver desuden et kort, hvor borgerne kan se placeringen af alt udstyr, der samler data fra både offentlige og private aktører (kameraer, sensorer mv.). Vi er alle med til at afgive data, og derfor bør vi også alle vide, hvilke data der indsamles hvor.

Innovationsplatform

Amsterdam Smart City er en åben international innovationsplatform, som arbejder for en fremtidssikker by. Formålet er at skabe et overblik over, hvad der sker i Amsterdam i forhold til de udvalgte temaer. Dette skal hjælpe med at forbinde de rigtige mennesker og med at opstarte projekter i byen for at tackle de udfordringer, byen og byens borgere står overfor.

På platformen kan alle oprette anmodninger. Det kan være anmodninger om hjælp til at fremskynde et smart byprojekt, et ønske om at engagere sig med folk, der kan fortælle mere om Amsterdams byudvikling eller andre spørgsmål til eller om samfundet. Smart City teamet kan hjælpe med at gøre relevante parter opmærksomme på disse anmodninger og dermed forbinde de rigtige mennesker og virksomheder.

Alle kan oprette events, det vil sige begivenheder om smart byudvikling, som kan medvirke til at dele viden, kontakter og inspiration. Det er muligt at finde kommende konferencer og workshops og se, hvad det sker vedrørende smart byudvikling i Amsterdam og andre steder.

Endelig kan alle oprette projekter og følge med i, hvad der er i gang på smart byudviklings-området. Projekterne skal bidrage til smart byudvikling og forholde sig til et eller flere af de seks temaer for Smart City. Projektsiden er den mest brugte del af platformen. Projekterne er ejet af partnerne, og projektejerne kan her finde videnspersoner, der kan hjælpe med projektet, de kan stille spørgsmål til netværket i et kommentarfelt, og hvis der ikke bliver svaret, kan Smart Citys "community manager" gå ind og hjælpe.

City Data

I City Data er samlet en række data om byen. Adgangen til data er forskellig afhængig af, om personen er ansat i kommunen eller ikke. Der er en høj grad af bevidsthed om, hvilke data der kan deles. Eksempelvis er det let og billigt at lave egne apps, der kan medvirke til at løse aktuelle udfordringer. Det kan for eksempel være en online service til folk på gaden som for eksempel politi, buschauffører, sikkerhedsvagter, brandvæsen m.fl., som medvirker til, at det er lettere at håndtere problemer på gaden som for eksempel optræk til uro ved restaurationer. Det kan også være en app, der ved alarmopkald giver brandvæsenet adgang til data om, hvor mange der bor i en ejendom, der er i brand, og om nogle af beboerne har særlige udfordringer (handicap og lignende).

Open Source

Politik og software hænger sammen. Du må have kontrol over din software, hvis du vil kunne styre din politik. Leverandører laver ofte blackboxes. Smart City laver en website om open source, og formålet er bedre offentlig service. Amsterdam samarbejder med Barcelona, som er meget aktive på dette område, og som står lige overfor at offentliggøre et etisk digitalt kodeks, som Amsterdam forventer at kunne tilslutte sig.

Der er data, og der er processer. Data kan være fortrolige, men processer er aldrig fortrolige. Processer bør altid være åbne, og stort set al software bør derfor være åben. Data bør være åben medmindre, der er en grund til, at de ikke skal være det.

Amsterdam er desuden med i SCORE, som handler om at genbruge åbne data til at skabe en bedre by. Ni byer i syv europæiske lande arbejder sammen i SCORE. Fire af de ni byer - Aarhus (DK), Aberdeen (UK), Amsterdam (NL) og Gent (BE) - er medlemmer af OASC, Open & Agile Smart Cities.

4 Tema: Kultur

I 2017 var Aarhus Europæisk Kulturhovedstad, og i 2018 har Leeuwarden og regionen Friesland overtaget titlen som Europæisk Kulturhovedstad. Det var derfor oplagt, at Kulturudvalget skulle besøge Leeuwarden for at styrke og udbygge det allerede tætte samarbejde mellem de to byer.

4.1 Vicekulturborgmester, Sjoerd Feitsma, i Leeuwarden

Møde med vicekulturborgmester, Sjoerd Feitsma, program manager i provinsen Friesland, Nienk Hoepman, og projektleder i Leeuwarden, Jurjen van der Weg for at drøfte erfaringer med det varige aftryk, legacy, efter at have været Europæisk Kulturhovedstad samt erfaringer med det regionale samarbejde.

For Leeuwarden og regionen Friesland handler legacy om mere end kultur og kulturturisme, da de gerne har villet sikre, at den kulturelle infrastruktur er i orden på længere sigt. Det handler om finansiering, institutioner, maker spaces samt at have ungdommen med – alt sammen for at sikre betingelserne for et bæredygtigt kunstnerisk klima.

Efter kulturhovedstadsåret i 2017 har Aarhus fortsat genereret omtale og mange besøge. Leeuwarden vil inspireret heraf prøve hvert andet til tredje år at have et stort nationalt eller internationalt event, som kan genskabe intensiteten og opmærksomheden fra kulturhovedstadsåret.

Der er også fokus på fortsat at investere i de socioøkonomiske rammer, for eksempel på skoleområdet og i forhold til fattigdomsproblematikken. Eksempelvis er der skabt en institution, hovedsageligt kommunalt finansieret, der arbejder med kulturelle projekter på skoleområdet. Den opererer blandt andet med et program, der er indarbejdet i pensum over flere år og har involveret børn og familier, der ellers ikke ville have været en del af kulturelle arrangementer.

I Friesland-regionen, som har meget landbrugsjord, har de haft stor succes med projekter om biodiversitet samt med et projekt, der vedrører sproget i Friesland, som er det største minoritetssprog i Holland. Mange private fonde har været involverede som sponsorer af projekterne.

Kulturel infrastruktur

For at sikre den kulturelle infrastruktur har der været stort fokus på projekter og samarbejde på tværs af forskellige aktører. Der er kommet enkelte fonde til, men det er typisk eksisterende institutioner, som takket være kulturhovedstadsåret har lært at arbejde bedre sammen, herunder er lykkedes med at producere ny kultur for nye publikumsgrupper.

Der lægges også planer for årene, der kommer. Kæmpeforestillingen Stormreiter, der i forhold til billetsalg og antal spilletage kan sammenlignes med Røde Orm i Aarhus, har været lokalt arrangeret, og der er solgt 100.000 billetter. Midlerne og erfaringerne forbliver lokalt og kan bruges til nye arrangementer i årene, der kommer.

Samarbejde regionalt og internationalt

I regionen Friesland er der et udbredt regionalt samarbejde omkring mange forskellige projekter. I regi af Kulturhovedstadsåret involverer flere af projekterne aktører fra udlandet, eksempelvis er der 60 projektprogrammer og 300 events, hvor hvert projekt skal have et samarbejde, der rækker ud i Europa.

Et eksempel herpå er de 11 springvand, som er blevet installeret i små og store byer rundt omkring i regionen. Det gennemgående tema er det vand, der historisk set har bundet regionen sammen.

Internationale kunstnere er bragt ind for at udfærdige springvandene i dialog med lokalbefolkningen. En legacy-effekt ser allerede nu ud til at blive "springvandsturisme", hvor folk rejser rundt i regionen og besøger springvandene, tager springvands-selfies etc.

Årene fremover

Kulturhovedstadsprojektet har haft et totalt budget på 70 mio. euro. Heraf er kommunens bidrag 8,5 mio. euro. Det forventes, at der fra regionens side vil blive afsat 4 til 5 mio. euro til at arbejde med arven efter 2018, og at dette vil blive suppleret med midler fra kommunernes side. Derudover bliver der etableret en netværksorganisering på tværs af kommuner og region, der kommer til at fungere som sekretariat for det videre arbejde.

Eksponeringsmæssigt har kulturhovedstadsåret medført større omtale i udlandet, særligt Tyskland, og mindre national eksponering end forventet. En central pointe i forhold til udbytte har været, at selve mindsettet omkring kultur er ændret, så kulturen nu tænkes ind i helt nye sammenhænge.

4.2 Legacy Leeuwarden 2018

Møde med director legacy LF2018, Oeds Westerhof, program manager provins Friesland, Nienk Hoepman, og projektleder i Leeuwarden, Jurjen van der Weg, for at udveksle erfaringer om det varige aftryk, legacy, samt målsætninger som Kulturhovedstad.

Indledningsvis fortalte Leeuwardens legacy-team om opbygningen af deres legacy-organisation. Kulturhovedstadsåret er arrangeret af en uafhængig fond i nært samarbejde med kommunen og den regionale myndighed, hvor der har været fokus på at få sat i system, hvad der er lært, hvilken struktur der kan anvendes, og hvad det kan bruges til fremover. Teamet har prøvet at bevare overblikket over, hvad der er lovet, hvordan det er gjort, og hvad der kan ændres. Året har været arrangeret ud fra et *bottom up*/græsrods-perspektiv med direkte bidrag fra 55.000 borgere, hvilket svarer til 10 procent af indbyggerne i regionen.

Målsætninger med kulturhovedstadsåret

Organisationen satte sig i alt 32 mål, hvoraf de 28 var nået, da Kulturudvalget var på besøg. Et overordnet mål har været at opnå i alt 3 mio. besøgende, hvilket vil blive overgået. Organisationens ville også øge kendskabsgraden til regionen nationalt og internationalt. Det er lykkedes delvist; det er lykkedes at komme i Lonely Planet samt i mange tyske medier, hvorimod omtalen i nationale medier har været begrænset.

Et hovedområde inden for målsætningerne har været det sociale område. Organisationen har prøvet at inkludere så mange som muligt men er måske ikke lykkedes 100 % med nye, bæredygtige løsninger. Ud fra bottom up-metoden har befolkningen selv kunnet komme med projekter og gøre idéer bedre samt få dem understøttet. Det har fungeret med succes i landsbyerne men ikke i en større by som Leeuwarden. I byen findes der mange med samme socioøkonomiske baggrund det samme sted, for eksempel i ét kvarter mange akademikere og samtidig ingen med håndværksmæssig baggrund. Organisationen har konkluderet, at der skal andre metoder til for at skabe den integration og inklusion mellem forskellige grupper. Byen har haft en velfungerende "normal" velfærdspolitik men stiller sig det spørgsmål, om de traditionelle løsninger vil virke i fremtiden. Der har også i nyere tid været eksempler i Holland på sociale opgaver, der er flyttet fra statsligt til kommunalt niveau med 25 % budgetbeskæringer. Det har gjort det svært for kommunen at løfte den type opgaver og samtidig presset budgettet til kulturelle projekter i kommunen. Organisationen håbede på at kunne finde åbninger til nye løsninger via kulturhovedstadsåret, men den er endnu ikke kommet i mål med det.

Et andet hovedområde har været det grønne (biodiversitet, energi etc.), og her har organisationen været mere succesrig. Friesland-regionen har en stærk identitet og et markant image inden for landbrug. Men det er kun 5 % af befolkningen, der arbejder i den branche, hvor tallet var 60 % for godt 50 år siden. Friesland har derfor skullet skabe en ny identitet, som går på teknologi og innovation omkring vand og landområder beliggende under havoverfladen. I projektet er der blevet arbejdet særligt inden for biodiversitet, bæredygtigt landbrug og cirkulær økonomi. Metoden har igen været at arbejde *bottom up* med fokus på nye iværksætterløsninger snarere end store virksomheders initiativer. Regionen har historisk set et godt turistimage omkring cykling og det at sejle på søerne. Men der er nu brug for at genopfinde sig selv og sælge et nyt image.

Et eksempel på et grønt projekt har været projektet omkring mobilitet, hvor det skulle gøres muligt at rejse uden brug af fossile brændstoffer. Der blev opstillet en to ugers-udfordring til borgerne: du skal rejse i regionen helt uden brug af fossile brændstoffer. 90.000 personer deltog og var med til at skabe øget bevidsthed omkring problematikken. Andre regioner blev også udfordret til at deltage, hvilket gav en bred opmærksomhed i hele landet.

Et andet eksempel på et grønt projekt var "engenes konge". Det drejede sig om kobbersneppen – en fugl som lever på engene og er truet blandt andet på grund af sænkning af vandniveauet, kunstgødning og deraf færre insekter. I projektet blev der gennem taler, teater m.v. skabt opmærksomhed på tabet af biodiversiteten. Der var en målsætning om at undgå at pege fingre af landmændene, da problemet har mange facetter. Det lykkedes at trænge igennem til først lokale medier og dernæst de nationale, hvilket har skabt øget politisk fokus, også nationalt, på bæredygtigt landbrug fremfor bare fokus på effektiv produktion i det traditionelle landbrugsland, som Holland har været. Kulturen har her formået at appellere til følelser – eksempelvis musik og lyden af skrigende fugle har vakt folks følelser. Det samme har dramatisering af landsmandens dilemmaer via to teaterforestillinger, der fortsat er på turne rundt i hele landet. Disse tiltag har løftet debatten til et nyt niveau.

Årene der kommer

I kulturhovedstadsprojektet er der en ambition om en biennale, hvor der hvert andet år arrangeres større arrangementer, der står på skuldrene af hovedstadsåret og skal vise, at byen har flyttet sig. Målet er her mere varigt at løfte turismen, skaffe EU-midler samt tiltrække og fastholde unge i byen. Ambitionen er at bevare en fond til bottom up-arrangementer i deres egne miljøer. Regionen donerer 4 mio. euro i 2019, men spørgsmålet er, om det kan fortsætte derefter. Der vil desuden være et netværk af ansatte i forskellige myndigheder og organisationer, som fremover skal arbejde med legacy'en.

Den traditionelle turisme i området, som tidligere nævnt blandt andet funderet i cykling og sejlads, er i tilbagegang. Den har beskæftiget hele 7 % af arbejdsstyrken i regionen. Det er i stedet lykkedes at tiltrække kulturturister, som lægger flere penge. Det vurderes, at hver besøgende lægger 75 euro pr. dag, og kunsten er at fastholde denne turisme i årene, der kommer.

Afslutningsvis fortalte legacy-teamet om indbyggernes indtryk af året. Der er markant flere besøgende i gaderne, og hotel- og restaurantbranchen har oplevet stor fremgang. Kendskabsgraden til hovedstadsåret er nu oppe på 85 % i Leeuwarden. Der har været en stor diversitet i programmet, så alle har kunnet se sig selv i i hvert fald en del af programmet. Så generelt er der en meget positiv stemning omkring projektet.

5 Tema: Stadion

Aarhus Kommune igangsatte før sommerferien en stadionanalyse. I den forbindelse er det interessant at besøge Hitachi Capital Mobility Stadium i Groningen for at undersøge andre former for stadion.

5.1 Hitachi Capital Mobility Stadion i Groningen

Rundvisning og møde med facility manager i fodboldklubben FC Groningen, Jepko Van Roon, for at høre om stadionbyggeriet og brugen af stadionet.

Besøget startede med et oplæg fra Jepko Van Roon, som var med i klubbens projekt med at flytte ind på det nye stadion i 2006. Det nye stadion ligger lidt uden for bymidten i den sydøstlige del af Groningen, få kilometer fra det gamle stadion. Det blev en milepæl, som gjorde byen stolt.

Til at starte med var tilskuerkapaciteten på 20.500 siddepladser. Der var udsolgt fra starten på grund af nyhedens interesse. Kapaciteten kunne med simple greb øges til 22.550 siddepladser, hvilket skete i 2008. Stadionet er konstrueret med to tilskuerdæk, hvilket i 2008 var nyskabende for et stadion af den størrelse. Konstruktionen levner mulighed for, at der kan udvides med et tredje niveau, men det er en meget bekostelig affære.

I mellemtiden er tilskuersnittet faldet til 16.000 pr. kamp. Rent sportsligt går det dårligere for fodboldklubben, og aktuelt er holdet placeret på en nedrykningsplads i den bedste hollandske række. Mens det sportsligt set er gået nedad for den lokale klub, er det løbende lykkedes at tiltrække internationale kampe. Der har eksempelvis været kampe under U21-EM i 2007 for herrer og på det seneste en VM-kvalifikationskamp for det hollandske kvindelandshold.

Økonomi

Oprindeligt overvejede bystyret en ombygning af det gamle stadion, men det blev i stedet besluttet at lave et nybyggeri. Etableringsprisen var ca. 90 mio. euro. Kommunen ejer stadionet, som klubben lejer sig ind på formedelst 350.000 euro årligt på en 30-årig kontrakt. En kontrakt, som klubben indimellem forsøger at genforhandle, da lejeprisen ifølge klubben ligger over niveauet for deres konkurrenter. Klubben har umiddelbart en fornuftig økonomi, men den ligger naturligvis i benhård konkurrence med de andre hollandske klubber, og der argumenteres for, at det er vigtigt for byen med en klub i den bedste række.

På det nye stadion er der bygget VIP-lokaler med udsigt over banen, "skyboxes", til sponsorer. I alt råder klubben over 43 bokse og 2500 VIP-sæder, hvilket giver gode indtjeningsmuligheder for klubben. En standard-skybox koster 50.000 euro årligt (inkl. 15 sæder på tilskuerpladserne). Firmaet, der lejer boksen, skal selv indrette lokalet og kan så også benytte det 24/7 til alle formål. Nogle virksomheder har således etableret deres faste kontor i lokalet.

Klubben har samlet 18 mio. euro i årlige indtægter. Heraf stammer de 60 procent fra sponsorer og de 30 procent fra entré. En billet koster mellem 10-30 euro, mens et sæsonkort ligger på mellem 150 og 300 euro.

Efter klubbens vidende balancerer det økonomisk set for kommunen at eje stadionkomplekset, der ud over fodboldklubben og selve fodboldstadionet rummer andre lejere og ejere som for eksempel en erhvervsskole, en biograf, et fitnesscenter, et supermarked samt kontor- og beboelsesejendomme. Disse bygninger er kommet til efter stadionet. I

starten forsøgte klubben at lede efter synergieffekter, for eksempel via fælles facility management. Men klubben var den første lejer i komplekset, så det var ikke muligt at hente sådanne gevinster i opstarten. Det viste sig også sidenhen svært, da de andre lejere, blandt andet biografen, typisk er en del af en kæde, som har egne aftaler.

Sikkerhed

I hollandsk fodbold har der historisk set været store problemer med hooliganisme, og med det nye stadion er adgangsforholdene for ude- og hjemmefans separeret effektivt. Familiepublikummet har dermed også fået mere trygge rammer. Der er typisk stationeret 20-30 politifolk uden for stadion på kampdage, mens klubben har 300 egne sikkerhedsfolk indenfor.

Socialt arbejde

Klubben har et vidt udviklet talentsamarbejde med mange amatørklubber i byen og området generelt. Klubben er også involveret i socialt arbejde, herunder bl.a. sundhedsklinikker for fattige borgere.

Faciliteter i og omkring stadionbygningen

Selve stadionet bruges udelukkende til fodbold. Der afholdes for eksempel ikke koncerter, hvilket ifølge Van Roon skyldes, at stadionet ikke kan hamle op med konkurrencen fra større arenaer i større byer. Hvis stadionet skulle rumme koncerter, var tilskuercapaciteten til fodboldkampe kun blevet 18.000, og her var ambitionen at få plads til mere end 20.000.

Forud for stadionbyggeriet var klubben med til at undersøge, hvad der fungerede og ikke fungerede på andre stadions i Holland. Der blev lagt stor vægt på at involvere klubbens fans ud fra devisen "Fansene er klubben!". Således går den grønne klubfarve igen overalt på stadion. En anden vigtig pointe var at spørge tv-stationerne om, hvilke faciliteter de har brug for. Cateringfaciliteterne har dog vist sig at være for sparsomme, idet der mangler salgssteder inde på stadion, og logistikken udenfor er mangelfuld.

Et stenkast fra stadion har klubben netop indviet nye, topmoderne træningsfaciliteter, som, klubben spår, bliver en stor gevinst for fodboldforretningen.

Tilskuerlogistikken omkring stadion

- Der findes 600 p-pladser under stadion til VIP'erne.
- Derudover 800 sponsorpladser tæt på.
- Der findes yderligere p-pladser på den anden side af en større vej.
- En nyanlagt togstation er 2 minutters gang væk.
- Det tager 15-20 min. at gå derud fra midtbyen og kun 5-10 min. på cykel, hvilket mange benytter.
- Mange kommer også via bus, hvor der er ekstra afgange fra centrum på kampdage.

Rundvisning

Efter oplægget og spørgsmål fra udvalgsmedlemmerne blev der vist rundt på stadion. Her så udvalget VIP-lokaler, skyboxes, tv-faciliteter, cateringområderne, omklædningsrummene og selve banen, hvor en gartner fortalte om anlægget og pasningen af hybridgræsset.

6 Regnskab

Fly	26.025
Hotel + lokaleleje	39.839
Busser	28.758
Taxa/metro	5.080
Forplejning	18.185
Gaver	804
Billetter	6.278
Diæter iht. Moderniseringsstyrelsens takster	4.419
Samlet	129.388
Antal deltagere	12
Pris pr. deltager	10.782

7 Deltagerliste

Steen Bording Andersen, Formand for Kulturudvalget

Mahad Yussuf, Medlem af Kulturudvalget

Hüseyin Arac, Medlem af Kulturudvalget

Hans Skou, Medlem af Kulturudvalget

Gert Bjerregaard, Medlem af Kulturudvalget

Rabih Azad-Ahmad, Rådmand for Kultur og Borgerservice

Kirsten Jørgensen, Direktør for Kultur og Borgerservice

Lars Davidsen, Chef for Kulturforvaltningen

Niels Rask, Chef for Sport og Fritid

Carsten Holst, Chef for Borgerservice og Biblioteker

Maibritt Møller, Chef for rådmandssekretariatet

Kasper Bang Nielsen, Udvalgssekretær, Byrådssekretariatet